

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

www.philosophical-research.org

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Λ. ΠΙΕΡΡΗΣ

Περίοδος 2019-2020

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΤΡΩΝ

ΛΓ' ΚΥΚΛΟΣ

Συνάντηση 3^η και 4^η

Πέμπτη, 5 και 12 Δεκεμβρίου

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Κύκλος Δ'

*

Συνάντηση 2^η

Παρασκευή, 6 Δεκεμβρίου

*

Β' Ειδική Εκδήλωση για τους Διόσκουρους

Κυριακή 8 Δεκεμβρίου

Στο Ι αρχίζω μια αναλυτική μελέτη για την «Ωραία Ελένη». Αυτό εδώ είναι το πρώτο μέρος.

Στόχος είναι πέρα από τα αθεμελίωτα, ρηχά και βαρετά τετριμμένα να προσεγγίσουμε, και ει δυνατόν να αισθανθούμε, βιώσουμε και νοήσουμε από μέσα, τα δεδομένα, το πολιτισμικό πλαίσιο τους, και το νόημα τους, σε σχέση αφ' ενός με την θρησκευσιολογία της Λακεδαίμονος, αφ' ετέρου με την ιστορία της περιοχής κατά τις εξελίξεις της ύστερης εποχής του χαλκού, και τέλος με την πραγματικότητα και το πνεύμα της Δωρικής Σπάρτης.

Δεν φεύγει από το μυαλό το «τέλος» μας, που δεν είναι άλλο από την πραγματική κατανόηση του Σπαρτιατικού Θαύματος ως κοσμοϊστορικού γεγονότος, η διερεύνηση δηλαδή του πώς το Δωρικό βίωμα σε ένα ωρισμένο τόπο συμπυκνώθηκε, στράφηκε στον εαυτό του και δημιούργησε την Μορφή του Κάλλους και τις Μορφές που την εξειδικεύουν σε όλες τις διαστάσεις της ανθρώπινης ύπαρξης και σε όλους τους τομείς του ανθρώπινου βίου, φανέρωσε (λέγοντας το ίδιο πράγμα με υπαρξιακή χροιά) το Σωτήριο της θνητής ταραχής με την επιφάνεια της αιωνιότητας στον χρόνο – κτήμα ες αεί του ανθρώπου αναπαλλοτριώτατον.

Η δε διερεύνηση αυτή και το «ΤΕΛΟΣ» της είναι όντως το «τέλος» ΜΑΣ, αφού συμπίπτει με μια βαθειά βουτιά στην ταυτότητά μας, μια πορεία ανακάλυψης εαυτού σπάζοντας τις οθνείες κρούστες και εντόπιες καρικατούρες που μας κρατούν δέσμιους στον Λαβύρινθο της μέριμνας και της απωλείας.

έδιζησάμην έμεωυτόν

Στο II και V αναγγέλλω τις δύο εκδηλώσεις της Πάτρας στις δύο επόμενες Πέμπτες.

Και στο III και IV ορίζω τις δύο συναντήσεις της Σπάρτης την τακτική αυτήν την Παρασκευή και την έκτακτη την Κυριακή.

Οι εκδηλώσεις του συμπληρωματικού προγράμματος της Σπάρτης που έχω κυκλοφορήσει, για τις επετείους των δυόμισι χιλιετιών από τρία ουσιωδώς διαφορετικά μνημεία γεγονότων, νοημάτων και συμβολισμών, τις Θερμοπύλες, την Σαλαμίνα και τις Πλαταιές, θα αρχίσουν ένα χρόνο πριν με το ερχόμενο νέο Ρωμαϊκό έτος και θα πυκνώσουν, εμπλουτιζόμενες με ποικίλα άλλα λεγόμενα και δρώμενα με την είσοδο του αρχαίου Ελληνικού έτους στις Θερινές Τροπές του Ήλιου (και του ιδιοτυπου Βυζαντινού τον Σεπτέμβριο).

I

Απόστολος Πιερρής

Η ΕΛΕΝΗ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Το Πνεύμα των Δωρικών Μεταμορφώσεων

Μερος Α΄

Η Επική Παράδοση

τὸ μέ νυν ἀρπάζειν γυναῖκας ἀνδρῶν ἀδίκων νομίζειν ἔργον εἶναι, τὸ δὲ ἀρπασθεισέων σπουδὴν ποιήσασθαι τιμωρέειν ἀνοήτων, τὸ δὲ μηδεμίαν ὥρην ἔχειν ἀρπασθεισέων σωφρόνων· δηλα γὰρ δὴ ὅτι, εἰ μὴ αὐταὶ ἐβούλοντο, οὐκ ἂν ἥρπάζοντο.

Ηρόδοτος I, 4, 2 (για την αιτία του Τρωικού Πολέμου)

Με την κατάρρευση του «Μυκηναϊκού» συστήματος (του Αχαϊκού δυναμικού πεδίου και της κυριαρχίας των Πελοπιδών) κατά το μέσον του 12^{ου} π.Χ. αιώνα, και την επακολουθήσασα Κάθοδο των Δωριέων στην Πελοπόννησο (προς το τέλος του αιώνα), προκαλούνται συνθήκες ρευστότητας πολιτισμικής και πολιτικής στον Ελλαδικό χώρο που έχουν σαν αποτέλεσμα την πρώτη περίοδο του Ελληνικού εξωστρεφούς επεκτατισμού με τον μεγάλο αποικισμό των Δυτικών βασικά παραλίων της Μ. Ασίας (Αιολικό, Ιωνικό, Δωρικό από Βορρά προς Νότο).

Οι μετατοπίσεις και μετοικήσεις ομάδων, γενών και πληθυσμών άρχισε περί τα 60 χρόνια μετά την άλωση της Τροίας, με την μετακίνηση Θεσσαλών από την Πίνδο στα πεδινά της μετέπειτα Θεσσαλίας. Η πίεση από την μετοικεσία αυτή μετέφερε τους Βοιωτούς από την περιοχή της Θεσσαλικής Άρνης στην νυν Βοιωτία. Πιθανώτατα μεταφερόμενη πίεση από την νέα κατάσταση στην πεδιάδα του Βοιωτικού Κηφισσού επέφερε την μετατόπιση των Δωριέων από την Δρυοπία που κατοικούσαν στην δυναμερή συννεύρωση των ορεινών όγκων Οίτης, Βαρδουσίων και Παρνασσού-Γκιώνας στον άνω ρου του Μόρνου, προς τα δυτικά στην Λοκρίδα και Αιτωλία και εκείθεν στην Πελοπόννησο. Με την σειρά τους οι δεσπόζοντες Αχαιοί της Λακεδαίμονος και της Αργείας αναχωρούν προς την δυσχερέστερη βόρεια Πελοπόννησο, εκτοπίζοντας πάλι Ίωνες από εκεί προς τους σύμφυλους τους Αθηναίους. (Θουκυδίδης, Ι, 12).

Η Ιωνία συντίθεται από ομάδες δυσαρεστημένων με την νέα κατάσταση στην Πελοπόννησο, Ίωνες από την βόρεια μεριά της (την περιοχή του Αγαμέμνονα), με την συναδέλφωση Αττικών και την συμμετοχή και υπό

την ηγεσία συχνά Αιολέων ανάκτων από την Πύλο στην περιφέρεια της Δυτικής Πελοποννήσου.

Έτσι διαμορφώθηκε στις βασικές τις γραμμές η φυλογεωγραφία του κλασσικού Ελληνισμού προς το τέλος της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ.

Οι Ίωνες και Αιολείς κουβαλούσαν τις μνήμες των ισχυρών ανάκτων της Μυκηναϊκής περιόδου και των υπεράνθρωπων κατορθωμάτων τους, των μεγάλων έργων και των φοβερών δράσεών τους. Ήταν τότε πριν η ιστορική φάση της επικράτειας του βιώματος της κυριότητας των δυνάμεων ως του μεγάλου σταθεροποιητή της ατομικής και συλλογικής, όπως και της κοσμικής ύπαρξης. Οι ισχυροί της εποχής του Χαλκού έγιναν για την νέα συνείδηση Ήρωες, ημίθεοι, λόγω του μεγέθους και του βάρους της παρουσίας των στον χρόνο. Για τους περισσότερους πλάστηκε και μια καταγωγή από θεό και θνητή – οι «Οίες» του Ησιόδου διηγούνταν τα κλέη των από αυτήν την σκοπιά. Η αριστοκρατία εκεί στην Μ. Ασία θυμόταν σε συμπόσια και σε τελετουργίες τους παλαιούς αξιομνημόνευτους δράστες του συστήματος που κατέρρευσε. Κάποιοι με καλή φωνή και αίσθηση του ρυθμού έψαλλαν τις περασμένες ιστορίες της δόξας. Λειτουργούσε όμως ταυτόχρονα το καινούριο κυρίαρχο Δωρικό βίωμα του κάλλους. Έτσι η διήγηση έγινε έπος, κροτούσε σε δακτυλικό μεγαλόπρεπο εξάμετρο, και η γλωσσική μορφή αποθεώθηκε. Εμφανίστηκαν οι αοιδοί, οι τραγουδιστάδες της νέας τέχνης, και δημιουργήθηκε κατά τον 10^ο αιώνα π.Χ. η μεγάλη και υψηλή επική ποίηση με κορυφαία αρχή τον Όμηρο (γύρω στο 900 π.Χ.).

Το ηρωικό status και η επική ποίηση γεννήθηκαν μαζί, από την ίδια μνήμη παρελθόντος μεγαλείου, στην γραμμή δυναμικής αλληλεπίδρασης Ιωνίας και Αιολίδος Χίος – Σμύρνη – Σάρδεις, υπό την πνοή όμως του Δωρικού πνεύματος, και στην αρχή απλά υπό τον συναγερμό του Δωρικού βιώματος.

[Ο Ησίοδος καταλέγει το «*ἀνδρῶν ἡρώων θεῶν γένος, οἳ καλέονται/ ἡμίθεοι*» στην προτέρα γενεά από την δική του (και δική μας). *Έργα και Ημέραι*, νν. 157-173. Πρόκειται για την ύστερη εποχή του χαλκού, την Μυκηναϊκή περίοδο. Το γένος εκείνο που χάθηκε σε ολέθριες μάχες και κακούς πολέμους για την Τροία και την Θήβα (161-166), και που ο Ζεός μετά το έταξε να κατοικεί στις νήσους των

Μακάρων παρά τον Ωκεανό (167-173). Σε οξύτατη αντιπαράθεση προς την τέταρτη γενεά ανθρώπων, την Μυκηναϊκή λεγομένη, ορίζεται η πέμπτη, στην εποχή του Σιδήρου, η παρούσα. Οδύρεται ο Μουσώληπτος Ησίοδος (174-178):

μηκέτ' ἔπειτ' ὠφελλον ἐγὼ πέμπτοισι μετεῖναι

ἀνδράσιν, ἀλλ' ἢ πρόσθε θανεῖν ἢ ἔπειτα γενέσθαι.

νῦν γὰρ δὴ γένος ἐστὶ σιδήρεον· οὐδέ ποτ' ἤμαρ

παύσσονται καμάτου καὶ οἰζύος οὐδέ τι νύκτωρ

φθειρόμενοι· χαλεπὰς δὲ θεοὶ δώσουσι μερίμνας.

Είμαστε στην εποχή του πάθους της ανθρώπινης ύπαρξης, του κόπου και πόνου, της φθαρτικής μέριμνας του χρόνου. Η βαρεια αυτή αντίληψη της χαλεπής μοίρας του ανθρώπου «ερριμμένου» στον καταναγκασμό των έργων της έγχρονης ανησυχίας, συγγενάται με το καινό ευαγγέλιο του Δωρικού πνεύματος, το βίωμα και την συνείδηση της λυτρωτικής αιωνιότητας δια της τελειότητας του όντος στην δοξολογία του Κάλλους. Όσο η συνείδηση αυτή ανδρούται, και αναδύονται οι Μορφές που την εκφράζουν και άρα την ικανοποιούν, τόσο μαλακώνει η συναίσθηση του βάρους της Μοίρας στον χρόνο, και έτσι επιτυγχάνεται ο κλασσικός ησυχασμός στο βίωμα του «τέλους» και τον έρωτα του κάλλους, στην Οδό της αιωνιότητας. Αυτή είναι η Δωρική κοσμοϊστορική Επανάσταση].

Οι ορίζουσες μνήμες που κουβαλούσαν οι Ίωνες και Αιολείς άποικοι στα παράλια της Μ. Ασίας αφωρούσαν κυρίως τα Τρωικά και Θηβαϊκά. (Έτσι χαρακτηρίζει και ο Ησίοδος τα έργα και πάθη εκείνης της περιόδου). Αυτά ήσαν τα ηρωικά κλέη της προτέρας γενεάς, τα δικά τους μεγάλα και σπουδαία πριν την Πτώση.

Οι Θηβαϊκοί πόλεμοι ήσαν η έκρηξη μιας αντιπαλότητας στο εσωτερικό του Μυκηναϊκού συστήματος μεταξύ του Πελοποννησιακού και Στερεοελλαδικού μέρους του, μεταξύ Αχαιών και Βοιωτών, και μεταξύ των δύο κέντρων των, του Αργείου και του Θηβαϊκού.

Η τελική υπερίσχυση του πρώτου στην διαπάλη εκείνη, ωδήγησε στην εκτόνωση προς τα έξω της έντασης που προϋπήρχε και της δυναμικής που δημιουργήθηκε από την νίκη, αποτέλεσμα δε της

διαμορφωθείσας κατάστασης ήταν η Τρωική εκστρατεία. Τώρα συγκρούονται το Μυκηναϊκό με το Χετιτικό σύστημα στο μεταίχμιο των δύο, τόπο ηυξημένου γεωπολιτικού και οικονομικού ενδιαφέροντος, στα Στενά όπου η Μαύρη θάλασσα εξέρχεται στο Αρχιπέλαγος, στην περιοχή όπου εδέσποζε το Ίλιον. Αυτή είναι η πολιτική σημασία του Τρωικού πολέμου. Λίγες δεκαετίες πριν, η αντίστοιχη αντίθεση μεταξύ Φαραωνικής Αιγύπτου και Χετιτικής Αυτοκρατορίας είχε φθάσει την αιχμή της με την τιτανική σύγκρουση των δύο δυνάμεων πάλι στην *buffer zone* μεταξύ των, στην Συρία, κατά την μάχη του Qadesh.

[Ο Πλάτων δίνει ακριβώς αυτήν την διάσταση και ερμηνεία της κοσμοϊστορικής σύρραξης. Μόνο που αντί της Χετιτικής αρχής, που δεν ξέρει με αυτό το όνομα, ομιλεί για την Ασσυριακή δύναμη η οποία ήταν ο εκφραστής της λογικής της ευρείας γεωπολιτικής συσσωμάτωσης και της οικουμενικής ολοκλήρωσης και πάλι μετά την κατάρρευση του Συστήματος Ισορροπίας Δυνάμεων της ύστερης εποχής του Χαλκού, πριν παραδώσει την σκυτάλη της Αρχής στους Μήδους και τους Πέρσες.

(οι Δωριείς μετά την κάθοδό τους στην Πελοπόννησο σχεδιάζουν έναντι της προσλαμβανόμενης απειλής επίθεσης εκ μέρους της ανατολικής δύναμης) ... καθάπερ οί περὶ τὸ Ἴλιον οἰκοῦντες τότε, πιστεύοντες τῇ τῶν Ἀσσυρίων δυνάμει τῇ περὶ Νῖνον γενομένη, θρασυνόμενοι τὸν πόλεμον ἤγειραν τὸν ἐπὶ Τροίαν. ἦν γὰρ ἔτι τὸ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης σχῆμα τὸ σφωζόμενον οὐ σμικρόν· (παρὰ την ἥττα δηλαδή στον Τρωικό πόλεμο)· καθάπερ νῦν τὸν μέγαν βασιλέα φοβούμεθα ἡμεῖς, καὶ τότε ἐκείνην τὴν συσταθεῖσαν σύνταξιν ἐδέδισαν οἱ τότε. μέγα γὰρ ἔγκλημα πρὸς αὐτοὺς ἢ τῆς Τροίας ἄλωσης τὸ δεύτερον ἐγέγονει (μετά την πρώτη υπό τον Ηρακλή)· τῆς ἀρχῆς γὰρ τῆς ἐκείνων ἦν μόριον. (Πλάτων, *Νόμοι*, Γ, 685c).

Ο Πλάτων αποδίδει την έναρξη της τελικής εχθρότητας σε κίνηση της άλλης πλευράς, ερμηνεύοντας γεωπολιτικά την «Αρπαγή» της Ελένης. Η δική μου λογική, όπως παραπάνω διαγράφεται, δείχνει στην αντίθετη κατεύθυνση.

Ανάλυση της Πλατωνικής εκδοχής και του πραγματικού ιστορικού πλαισίου των γεγονότων δείτε στο: Apostolos L. Pierris, *Value and Knowledge, The Philosophy of Economy in Classical Antiquity*, 2000, p. 307 and n. 51, pp. 417 – 422].

Στην νέα τους πατρίδα, Ίωνες και Αιολείς τραγουδούσαν τα περασμένα κλέη των Αχαιών κυριάρχων. Στο σημείο του χώρου και του χρόνου που προείπα τα δημοτικά τραγούδια έγιναν μνημειακή ποίηση: υπό την γονιμοποιό δύναμη του νέου Δωρικού βιώματος γεννήθηκε η μεγαλειώδης Μορφή του Έπους. Τελειογέννητη βγήκε η Ομηρική Ιλιάδα.

1. Ιλιάς

Η Ιλιάδα αποτελεί ύμνο στον Αχιλλέα. Το θέμα της αναγγέλλεται εκ προοιμίου και δεν έχει να κάνει με την έκβαση της διαμάχης Δαναών και Τρώων, ούτε με την εκπόρθηση της Τροίας, αλλά με την μήνιν του αριστοήρωα και την τελική του απόλυτη και μεγαλειώδη και τρομερή δικαίωση.

*Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληιάδεω Ἀχιλῆος,
οὐλομένην, ἣ μύρι' Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκεν,
πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν
ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν
οἶωνοῖς τε πᾶσι, Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή,
ἐξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε
Ἄτρεϊδης τε Φάναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.*

(Α 1-7)

Η οξύτατη αντιπαράθεση του θείου Αχιλλέα με τον βασιλιά Αγαμέμνονα λαμβάνει χώρα στην Α' Ραψωδία. Στην αρχή της δεύτερης προσδιορίζεται

η εννοούμενη βουλή του Δία. Είναι νύχτα, όλοι θεοί και θνητοί κοιμούνται, αλλά άυπνος ο Ζευς «μερμήριζε κατά φρένα» πως θα τιμήσει τον Αχιλλέα και θα καταστρέψει πλήθος Αχαιών. Στέλνει απατηλό ολέθριο Όνειρο στον Αγαμέμνονα να τον διεγείρει σε μάχη για να πάρει την Τροία αποδεικνύοντας αχρείαστον τον Αχιλλέα που είχε αποχωρήσει από τον πόλεμο θυμωμένος. Και ο άρχων ανδρών ξεσηκώνεται ο ανόητος για να κάνει αυτό που δεν πρόκειται να γίνει έτσι, να νικήσει τους Τρώες και να κουρσέψει την ιερή πόλη του Πριάμου:

φή γάρ ὃ γ' αἰρήσειν Πριάμου πόλιν ἥματι κείνῳ,

νήπιος, οὐδὲ τὰ Φεΐδῃ ἄρα Ζεὺς μήδετο Φέρῃα·

θήσειν γὰρ ἔτ' ἔμελλεν ἐπ' ἄλγεά τε στοναχάς τε

Τρωσί τε καὶ Δαναοῖσι διὰ κρατερὰς ὑσμίνας.

(B 37-40)

Η Β' Ραψωδία κλείνει με τον Κατάλογο των πολεμούντων κατά έθνη και τόπους. Μεσολαβούν διάφορα και ατέλεστα εν συνεχεία, από την Ραψωδία Γ' και μετά, μέχρι και την Η', εκ της Θ' όμως και εξής συντελείται η βουλή του Δία για τον δοξασμό του Αχιλλέα. Στον βασικό λοιπόν πυρήνα της Ιλιάδος, ψάλλοντας εν αναπτύξει το κύριο θέμα της, ευρίσκεται η **Αχιλλήϊς** καταλαμβάνοντας και το μεγαλύτερο μέρος της. Στην Αχιλλήϊδα προστέθηκε μια συμπληρωματική **Αχαιΐς**, που διαλαμβάνει τα πεπεπραγμένα κατά την απουσία του οργισμένου Αχιλλέα από την εξέλιξη του πολέμου (Ραψωδίες Β' έως και Η'). Τα εντός της βασικής αυτής δισυστάτης δομής υπέστησαν φυσικά μικρές προσθήκες και αλλοιώσεις κατά την παράδοση των ασμάτων. Προστέθηκαν και τραγούδια με συγκεκριμένα θέματα και ανδραγαθίες. Επί πλέον, πιθανώτατα η «Αγαμέμνονος αριστεία», στο πρώτο μέρος της Λ', προσαρτήθηκε δυσαρμόνια στην Αχιλλήϊδα, ενώ ανήκει αρμοζόντως στην Αχαιΐδα, για να τονισθεί και η ηρωική συμβολή του Αγαμέμνονα.

Από τις 39 φορές που απαντά συνολικά η Ελένη στην Ιλιάδα, οι 28 είναι στην Αχαιΐδα. Από τις 11 πάλι της πολύ μεγαλύτερης Αχιλλήϊδος, 6 είναι φορμουλαϊκές επαναλήψεις (με μερικές τροποποιήσεις στην πρώτη φράση) από στίχο που εμφανίζεται πρώτα στο Γ 329:

διος Ἀλέξανδρος, Ἑλένης πόσις ἠνκόμοιο.

Σε μία ακόμη περίπτωση, Ω 761, η Ελένη εξάρχει, τρίτη κατά σειρά μετά την Ανδρομάχη και την Εκάβη, του γόου για τον νεκρό Έκτορα. Τον κλαίει γιατί ήταν πάντα φιλικός και υποστηρικτικός και καλότροπος προς αυτήν, ενώ οι άλλοι συγγενείς, με την εξαίρεση του ήπιου Πριάμου, συχνά την κακολογούσαν, εκφράζοντας και την φρόκη όλων των Τρώων προς αυτήν, όπως λέει η ίδια καταλήγοντας τον θρήνο της:

*οὐ γὰρ τίς μοι ἔτ' ἄλλος ἐνὶ Τροίῃ εὐρείῃ
ἥπιος ουδὲ φίλος, πάντες δέ με πεφρίκασιν.*

Ω 774-5

Φρικτή είναι η Ελένη, που προκαλεί ρίγη, και για τον Αχιλλέα, στο T 325:

εἵνεκα ριγεδανῆς Ἑλένης Τρωσὶν πολεμίζω.

πάντως αναγνωρίζεται η Ελένη ως αιτία πολέμου. Αλλά όταν ο Αχιλλεύς, στην ρήξη του προς τον Αγαμέμνονα στη Ραψωδία Α', σκαιότατα τον ατιμάζει υβριστικά, οπότε θα ήταν και το φυσικώτερο να του στηλιτεύσει ότι πολεμά για μια γυναικεία υπόθεση του αδελφού του Μενελάου, όμως καθόλου δεν αναφέρεται ούτε εμμέσως στο πρόβλημα Ελένη, αλλά αντιθέτως ρητά δηλώνει ότι μάχεται και μοχθεί για να αυξηθεί η δόξα και η τιμή των Ατρείδων αδελφών Εδώ ανάκτων, χωρίς αυτός και η πατρίδα του να έχει καμμιά αντιδικία με την Τροία.

*ἀλλὰ σοί, ὦ μέγ' ἀναιδές, ἄμ' ἐσπόμεθ' ὄφρα σὺ χαίρης,
τιμὴν ἀρνύμενοι Μενελάω σοί τε, κυνῶπα,
πρὸς Τρώων.*

(A 158-160)

Η αντίφαση αίρεται υποθέτωντας ότι η αναφορά και ο στίχος στην Τ είναι παρεμβλητος, και πιθανώτατα εισήχθη από τους Ομηρίδες, οι οποίοι τραγουδούσαν τα επί μέρους άσματα έχοντας στον νου τους όλα.

Στο Α' 125 (που μπορεί όπως είπα να ανήκει στην Αχαιΐδα), λέγεται ότι ο Αντίμαχος ήταν από τους κύριους ηγετικούς Τρώες που δεν άφηναν να

επιστραφεί η Ελένη στον Μενέλαο. Το ζήτημα αναφέρεται αδύναμα και ουδέτερα.

Αντίθετα στο Χ 114-6 υπάρχει σαφής και έντονη προβολή της εκούσιας απαγωγής της Ελένης ως αρχής των δεινών. Ο Έκτωρ, λίγο πριν την μοιραία μονομαχία του με τον Αχιλλέα, γυροφέρνει στο μυαλό του τί να κάνει. Ο Ποιητής δίνει μια έξοχη απεικόνιση του κυματισμού της σκέψης του ήρωα, όταν κοντοστέκεται μιλώντας με την ψυχή του εν αναμονή του θείου Αχιλλέα. Να κρυφτεί μέσα στα τείχη είναι ντροπή. Ανάμεσα στους μερμηρισμούς του μπαίνει και η ιδέα να αφήσει κάτω τα όπλα του και να προτείνει στον Αχαιό ήρωα την επιστροφή της Ελένης και των θησαυρών που πήρε μαζί του ο Πάρις όταν έφυγαν από την Λακεδαίμονα, καθώς και πλούσια λάφυρα από όσα έχει η Τροία. Αλλά ο Αχιλλεύς θα τον σκοτώσει τότε άοπλο σαν γυναίκα. Πονάει από τον θάνατο του φίλου του και δεν λογαριάζει τίποτα άλλο παρά τον ένδοξο γδικιωμό. Δεν θα κάτσει να συζητήσει με τον Έκτορα για επωφελείς συμφωνίες με μαλακά λόγια σαν τα τιτιβίσματα ήίθεου προς παρθένο (111–128). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο μιλάει για την Ελένη:

καὶ Φοι ὑπόσχωμαι Ἑλένην καὶ κτήμαθ' ἅμ' αὐτῇ

πάντα μάλ', ὅσσα τ' Ἀλέξανδρος κοίλῃς ἐνὶ νηυσὶν

ἡγάγετο Τροίηνδ', ἣ τ' ἔπλετο νείκεος ἀρχή,

δωσέμεν Ἀτρεΐδῃσιν ἄγειν, ...

(Χ 114-7)

Αλλά όλο το χωρίο αυτό (98-130) όπου εξιστορείται η ροή της ψυχικής αναδίφησης στον αμφιβάλλοντα «θυμό» του Έκτορα για το τί πρέπει να κάνει, έρχεται αμέσως μετά την μεγαλόπρεπη, και μακρότερη, διήγηση (25-97) του υπερήφανου Αχιλλέα να τα βάζει με τον ίδιο τον Απόλλωνα γιατί τον αναχαίτισε στην φρικτή σφαγή στην οποία έχει επιδοθεί υπέρμετρα εκδικούμενος τον σκοτωμό του Πάτροκλου, μετά την προσμονή του Έκτορα εκτός τειχών να υποδεχθεί το υπερφίαλο μένος του υπέρθυμου αρχιήρωα, μετά τα παρακάλια του γηραιού πατέρα Πρίαμου να καλυφθεί ο γενναίος γιος μέσα στα οχυρά, την σπαραξικάρδια παράκληση, τον γοερό κλαυθμό της μάνας Εκάβης, την γύμνωση του κόλπου και των μαστών, από όπου βγήκε και από τους οποίους ετράφη ο

δοξασμένος γιος, το καύχημα ανδρwsύνης της Τροίας. Και μετά από όλα αυτά καταλήγει αυτό το πρώτο άσμα του Έκτορα προ των τειχών και προ της μοίρας του:

*ὥς τῷ γε κλαίοντε προσαυδήτην φίλον υἱόν,
πολλὰ λισσομένω· οὐδ' Ἑκτορι θυμὸν ἔπειθον,
ἀλλ' ὃ γε μῖμν' Ἀχιλῆα πελώριον ἄσσον ἰόντα.
ὥς δὲ δράκων ἐπὶ χειρὶ ὀρέστερος ἄνδρα μένησιν,
βεβρωκῶς κακὰ φάρμακα· ἔδν δέ τέ μιν χόλος αἰνός,
σμερδαλέον δὲ δέδορκε Φελισσόμενος περὶ χειρὶ·
ὥς Ἑκτωρ ἄσβεστον ἔχων μένος οὐχ ὑπεχώρει,
πύργῳ ἔπι προέχοντι φαεινὴν ἀσπίδ' ἐρείσας.*

X 90-98

Το πνεύμα, το θέμα και το ύφος εδώ (μέχρι και της χρήσης χαρακτηριστικής παρομοίωσης) είναι γνήσια πρωτογενή Ιλιαδικά. Η ψυχολογικότητα, ο ποιός «καθημερινός» ρεαλισμός, η συναισθηματικότητα του ακολουθούντος δεύτερου χωρίου ταιριάζουν περισσότερο με το στυλ της Οδύσσειας. Αυτό λοιπόν προέρχεται από άλλη αιτιδή. Προφανώς έχει συρ-ραφεί ραψωδικά από έτερο άσμα ηρωικό (σαν από άλλο κλέφτικο δημοτικό τραγούδι). Φυσικά η ενότητα του έργου δεν θίγεται γιατί το δεύτερο εξειδικεύει ψυχολογικά με την παρακολούθηση της νοερής και συναισθηματικής, υπαρξιακής διακύμανσης του ήρωα την μεγαλειώδη οντολογική («αντικειμενική») κατάστασή του, όπως περιγράφεται στο πρώτο άσμα.

Προς τούτοις, η αναφορά, εντός του δεύτερου τραγουδιού, στην αρχέκακη και αρχίνεικο αρπαγή της Ελένης από τον Πάρι, αποτελεί παρηλλαγμένη επανάληψη της διατύπωσης στην Ραψωδία Η (και όθεν στην Αχαιΐδα), 388-393. Εκεί το «*νείκος όρωρεν*» ένεκα του Αλεξάνδρου.

Σε μια μακρά και μακρόσυρτη, υφολογικά ασθενέστερη, διήγηση της Ι Ραψωδίας («Πρεσβεία»), που έχει διαμορφωθεί από, αν δεν ανήκει εξ ολοκλήρου σε, κάποιον Ομηριστή, **προχειρίζεται, αλλά και απαξιώνεται**

(«γιατί να πολεμάνε οι Αργείοι με τους Τρώες; Για την Ελένη; Μόνοι οι Ατρείδες αγαπάνε την γυναίκα τους; Κάθε εχέφρων φροντίζει για την δική του» - εδώ ταιριάζει το σχόλιο στον Ηρόδοτο που έβαλα στην προμετωπίδα της μελέτης), η απαγωγή της Ελένης ως αιτία του πολέμου (I 337-342). Μιλάει ο Αχιλλέας προς τον Οδυσσέα που πήγε να τον εκλιπαρήσει εκ μέρους του Αγαμέμνονα με απειρέσια δώρα και υποσχέσεις για να αποθέσει την μήνη του και να ξαναλάβει μέρος στον πόλεμο που εξελίσσεται καταστροφικά για τους Αχαιούς. Αλλά όπως εξήγησα παραπάνω, ο Αχιλλέας δεν αναφέρει τίποτα για την Ελένη εκεί που θα ήταν καιριώτατο να το κάνει για να υποτιμήσει τον Αγαμέμνονα κατά την μεγάλη ρήξη μεταξύ τους στην Α΄ Ραψωδία.

Στο ίδιο άσμα του Ομηριστή, γίνονται δυο ταυτόσημες και πανομοιότυπες μνείες της έξοχης ομορφιάς της Ελένης, I 140 και 282.

Ωστε στην Ιλιάδα του Ομήρου (την αρχική Αχιλλήϊδα με μικρή την έκταση της Αχαιΐδος), ελάχιστη ή ανύπαρκτη, και πάντως αδιάφορη, ουδέτερη και ασήμαντη ήταν η παρουσία της Ελένης ως ουσιώδους παραμέτρου της διήγησης.

Από τους Ομηριστές της Ιλιάδος (και ιδίως και κυρίως στα μέρη της Αχαιΐδος) προστέθηκε η έμφαση στην υπόθεση της απαγωγής.

Πάλι όμως με την διπλή αντιθετική αξιολογική κρίση που χαρακτηρίζει εξ υπαρχής το θέμα.

Στο ίδιο κομμάτι, την «Τειχοσκοπία» της Ραψωδίας Γ΄, εμφανίζονται και οι δυο όψεις του γεγονότος. Οι προύχοντες ταγοί των Τρώων λένε με θαυμασμό - όταν βλέπουν την Ελένη να ανεβαίνει στον πύργο για να δει την μονομαχία του Μενέλαου με τον Πάρι, οπότε και με προτροπή του Πρίαμου ονοματίζει τους έξοχους των Δαναών - :

οὐ νέμεσις Τρῶας καὶ ἐϋκνήμιδας Ἀχαιοὺς

τοιγῆδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν·

αἰνῶς ἀθανάτησι θεῆς εἰς ὧπα FέFοικεν.

(Γ 156-8)

Από το άλλο μέρος η ίδια η Ελένη μιλάει για τα αίσχη της και τους ονειδισμούς που υφίσταται, αποδίδοντας στην ντροπή τους εξ αιτίας της

που οι Διόσκουροι δε παρίστανται. Δεν βλέπει τα αδέλφια της από την ίδια μάνα, τον ιπποδαμαστή Κάστορα και τον έξοχο πύκτη Πολυδεύκη, μήπως δεν ήλθαν από την Λακεδαίμονα ή ήλθαν αλλά δεν θέλουν να συμμετέχουν στον πόλεμο με τους άλλους ήρωες φοβούμενοι τον ψόγο και την κατάκριση:

αἴσχεα δειδιότες καὶ ὀνείδεα πόλλ' ἄ μοί ἐστιν;

(Γ 242)

2. Κύπρια

Τα λεγόμενα Κύπρια έπη εξιστορούσαν τα συμβάντα προ της Αχιλλέως μήνιος. Συντέθηκαν προς το τέλος του 8^{ου} αιώνα π.Χ., λίγο πριν την ανάδυση της λυρικής μορφής στην ποίηση και την πλαστικής μορφής στην γλυπτική. Συντέθηκαν κατά την ραψωδική μέθοδο, για να αποτελέσουν την διήγηση του Τρωικού πολέμου από την αρχή και αιτία του μέχρι την έναρξη της Ιλιάδος.

[Τα έπη ήσαν τόσο καλά και παλαιά που μια γνώμη απέδιδε την συγγραφή τους στον ίδιο τον Όμηρο (Test. 1-3 Bernabé, PEGr I). Σωστά ο Ηρόδοτος, και με συγκεκριμένο επιχείρημα, διαφωνεί προς την διαδεδομένη εκείνη ιδέα (II, 217). Διάφορες ήταν οι εκδοχές, συναντούμε δε και μια επιφυλακτικότητα ως προς την

αληθή πατρότητα (cf. «ο τα Κύπρια ποιήσας», Αριστοτελης, Ποιητική, 1459a37; «τα Κύπρια έπη», χωρίς όνομα ποιητού, Πανυσανίας, Χ, 26, 1; 4).

Επικρατέστερα ονόματα ήταν:

(α) του Στασίνου (λέγεται μια δυο φορές Κύπριος, αλλά το επίθετο προήλθε εσφαλμένα από το έργο με αντίστροφη λογική, θεωρήθηκε δηλαδή ότι το έπος απεκλήθη Κύπρια επειδή το συνέθεσε Κύπριος, αλλά τότε θα έπρεπε να ονομάζεται ο ίδιος Κύπριος, όχι απλώς να κατάγεται από την Κύπρο, δείτε επ' αυτού αμέσως παρακάτω – πέραν του ότι αναγράφεται πάντα η πόλη καταγωγής κάποιου και όχι απλά η ευρύτερη γεωγραφική περιφέρεια) –

(β) του Ηγησία ή Ηγησίνου Σαλαμίνιου (πιθανώτερο από την Αττική Σαλαμίνα παρά από την Κυπριακή, αν και η δεύτερη προέρχεται από τη πρώτη, Ηρόδοτος, VII, 90 – ένας Ηγησίνους, παρότι υπερβολικά αντιλεγόμενος, είχε συνθέσει μια **Ατθίδα**, το μόνο σωζόμενο απόσπασμα της οποίας από τρίτο χέρι αναφέρεται στην μυθολογική ίδρυση της Βοιωτικής Άσκρης, σε ύφος αρχαιότατο, Fr. p. 144 B.),

και (γ) ενός Κυπρία από την Αλικαρνασσό, εξ ου και Κυπρία (του Κυπρία) ονομάσθηκαν τα έπη και όχι Κύπρια κατ' αυτήν την εκδοχή (Αθήναιος, XV, 682d = Test. 8 Bernabé; cf. VIII, 334b = Test. 9 B.; συμφωνούσε και ο Πρόκλος στην Χρηστομάθειά του με αυτήν την άποψη, Test. 7 B.). – Αλλά τα “Κύπρια” ονομαστικά απλά αναφέρονται στην Κύπριδα Αφροδίτη, και από αυτόν τον λόγο πήραν το όνομά τους. Πέραν της παραξενιάς σαν να λες την Ιλιάδα «Ομήρου». Και επί πλέον το κύρος της μαρτυρίας είναι ισχυρότατο].

Από την γεωπολιτική αιτία του Τρωικού πολέμου κατά Πλάτωνα, και την κοινή μυθιστορική περί αρπαγής της Ελένης, τα Κύπρια εμβαθύνουν στο θείο σχέδιο που υπόκειται στον ρυθμό της ιστορίας.

Η κατάρρευση του συστήματος ισχύος και ισορροπίας δυνάμεων της Εποχής του Χαλκού, προς το τέλος της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ., (με εστίες στις γεωγραφικές περιφέρειες του πολυδύναμου κεντρικού γεωπολιτικού συστήματος της ιστορίας: Αίγυπτος, Μέση Ανατολή, Μικρά Ασία, Ελλάδα), ανάγεται κατά το νέο Δωρικό πνεύμα σε πολιτισμικό αίτιο. Η μέριμνα του χρόνου έχει οξυνθεί με την συγκέντρωση ισχύος (μεγάλες περιοχές ζωτικών χώρων), την συμπαρομαρτούσα ανάπτυξη της οικονομίας (συσσώρευση πλούτου), και την πολυπληθία ανθρώπινης παρουσίας (υπερπληθυσμός) που η ασφάλεια μειζόνων

πολιτικών ολοκληρώσεων και η ευημερία ευόδωναν. Η αφοσίωση στην αποδοτική μέριμνα του χρόνου έχει απομακρύνει τον άνθρωπο από την βαθύτερη ανάγκη του ησυχασμού της έγχρονης ταραχής και λύτρωσης από την αγωνία του «Λαβυρίνθου» και απελευθέρωσης από τον Άρχοντα του Κόσμου τούτου Μινώταυρο και Ιανό Διονυσοάδη. Επικρατεί ασέβεια. Η Μεγάλη Μητέρα Γη έχει βαρυνθεί τους τρόπους των παιδιών της. Και ο ουράνιος θεός Ζεός αναλαμβάνει να ελαφρύνει το άχθος αρούρης, προκαλώντας τους πολέμους (τον Θηβαϊκό και Τρωικό ως προς εμάς εδώ και γύρο) που με την σειρά τους είχαν σαν αποτέλεσμα την κατάρρευση του κόσμου εκείνου και την έναρξη ενός καινούριου μεγάλου ενιαυτού της ανθρωπίνης μοίρας.

*ἦν ὅτε μυρία φύλα κατὰ χθόνα πλαζόμεν' αἶι
 <ἐκπάγλως ἐπίεζε> βαθυστέρνου πλάτος αἴης,
 Ζεὺς δὲ ἰδὼν ἐλέησε καὶ ἐν πυκιναῖς πραπίδεσσι
 κουφίσαι ἀνθρώπων παμβώτεια σύνθετο γαῖαν,
 ριπίσσας πολέμου μεγάλην ἔριν Ἰλιακοῖο,
 ὄφρα κενώσειεν θανάτῳ βάρος. οἳ δ' ἐνὶ Τροίῃι
 ἥρωες κτείνοντο, Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή.*

(Κύπρια, Fr. 1 B.; cf. Σχόλια A εις Ιλιάδα A 5; Anecdota Oxoniensia, IV 405. 6 Cramer; Σχόλια εις Ευριπίδους Ορέστη, 1641 [I 236. 4 sqq. Schwartz; Ευστάθιος, Σχόλια εις Ομήρου Ιλιάδα, p. 20. 13 sqq.)

Η έκφραση είναι η ίδια με την της Ιλιάδος: Διὸς δ' ετελείετο βουλή. Αλλά εδώ πρόκειται για μέγιστο σημείο τροπής της ιστορίας, την προετοιμασία της επανάστασης του κλασσικού Ελληνισμού.

Ο Ζεός δεν κατακεραυνώνει το ανθρώπινο γένος για να ελαφρύνει την γη από την ανιερότητά του. Αλλά θέτει σε κίνηση μιαν υπαρξιακή αλυσίδα αιτίων και αιτιατών που οδηγεί με μοιρολατρική αναγκαιότητα στο επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Ζευγνύει την θεά Θέτιδα, η οποία αρνείται την δική του επαφή, με τον θνητό Πελία (Fr. 2 B.). Στους γάμους οι θεοί φέρνουν δώρα (Fr. 3 B.). Η Έρις το μήλο. Η Αφροδίτη ευρίσκεται στην εστία των εξελίξεων: με το αίσθημα της

στασιμότητας στον χρόνο για εορταστική παιδιά της αιωνιότητας χαρακτηρίζεται με ανθινή υμνολογία και ηδεία μεγαλοπρέπεια η φορεσιά της Αφροδίτης (Fr. 4 B.) - οι νεκτάρια περιγραφές του Αλκμάννα εδώ έχουν την πηγή τους. Καταστόλιστη με στεφάνους αγριολούλουδων αυτή και η χαρωπή ακολουθία της Νυμφών και χαρίτων φθάνει στην Ίδη για να παρουσιασθεί στον κάλλιστο Πάρι (Fr. 5 B.), με περιδέραια στον μαρμάρινο λαιμό της (Fr. 6 B.). Με την καθοριστική Κρίση υπέρ της τελειώνει το πρώτο βιβλίο των Κυπρίων.

Μεγάλο μέρος των Κυπρίων κατελάμβαναν τα Λακωνικά (Frs. 7 – 15 B.). Όχι μόνο τα της Ελένης αλλά και των Διοσκούρων (η αρπαγή των Λευκιπιδών, η μάχη με τους Αφαρητίδες).

Η Δωρική τάση στην Σπάρτη σύμφυσης ή μετατροπής των ηρώων ανδρών του προηγούμενου γένους των ανθρώπων (το διαλάμψαν προ της κατάρρευσης του τέλους της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ., το Αχαϊκόν της λεγομένης Μυκηναϊκής εποχής) σε θεότητες εκφράζεται ήδη πλησίστιος στα Κύπρια. Οι Διόσκουροι, παιδιά της Λήδας, συλλαμβάνονται υπό την κανονική εν συνεχεία εκδοχή της διπολικότητας θνητού και αθανάτου: ο Κάστωρ είναι θνητός προερχόμενος από το σπέρμα του Τυνδάρεω, ενώ ο Πολυδεύκης αθάνατος, από τον θείο αφρό του Διός (Fr. 8 B.; cf. Σχόλια εις Οδύσσεια λ 299 και 300; Ευστάθιος, Σχόλια εις Οδύσσεια, p. 1686. 22sq.). Στην Ιλιάδα οι Διόσκουροι είναι απλώς νεκροί ήρωες, Γ 243-4.

[Την αντίθεση σε αυτό το σημείο του Ομήρου και των «νεωτέρων» ποιητών τονίζει εντυπωσιακά αρνητικά ο χριστιανός Lactantius, *Divinarum Institutionum*, I, 10, 5 (34 Brandt)].

Η μεγάλη μετουσίωση γίνεται για την Ελένη. Ο Ζeus την γεννάει μετά τους Διόσκουρους όχι από την Λήδα, αλλά από της φοβερή θεά του Γδικιωμού, την Νέμεση, την μεγασθενή έφορο της φοβερής Δικαιοσύνης ως ακριβούς ισότητας αντίθετων αδικιών [Αναξίμανδρος, B1 DK12], το απόλυτο πνεύμα του Δικα-Δίχα, τον ανηλεή νόμο της απαρέγκλιτης ισότιμης πληρωμής κάθε πράξης με αντίπραξη του ίδιου νομίσματος.

[Για το θέμα, δείτε την ανάλυση στην μελέτη μου «*The Law of Inviolable Justice, Mechanism of Self-Sustainable Cosmic Order*» στο: Apostolos L. Pierris,

The Emergence of Reason from the Spirit of Mystery, An Inquiry into the Origin and Nature of Ancient Greek Philosophy, Vol. I, Religion and Mystery, 2006, Chapter 4, pp. 150-203].

Η Νέμεσις προσπαθεί να αποφύγει την συνεύρεση βιασμού από τον Δία, (όπως η Δήμητρα από τον Ποσειδώνα στις ισχυρές Πελασγικές παραδόσεις της Δυτικής Αρκαδίας και της Βοιωτίας), μεταμορφώνεται σε παντοία είδη ζώων, (όπως η Θέτις διωκόμενη από τον Πηλέα),:

τοὺς δε μετὰ [sc. μετὰ τους Διόσκουρους] *τριτάτην Ἑλένην τέκε θαῦμα*

βροτοῖσι·

τήν ποτε καλλίκομος Νέμεσις φιλότῃ μιγεῖσα

Ζηνὶ θεῶν βασιλῆϊ τέκε κρατερῆς ὑπ' ἀνάγκης·

φεῦγε γὰρ οὐδ' ἔθελεν μιχθήμεναι ἐν φιλότῃ

πατρὶ Διὶ Κρονίωνι· ἐτείρετο γὰρ φρένας αἰδοῖ

καὶ νεμέσει· κατὰ γῆν δὲ καὶ ἀτρύγετον μέλαν ὕδωρ

φεῦγε, Ζεὺς δ' ἐδίωκε, λαβεῖν δ' ἐλιλαίετο θυμῷ,

ἄλλοτε μὲν κατὰ κῦμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης

ἰχθυὶ εἰδομένην πόντον ποὺν ἐξοροθύνων,

ἄλλοτ' ἀν' Ὠκεανὸν ποταμὸν καὶ πείρατα γαίης,

ἄλλοτ' ἀν' ἥπειρον πολυβώλακα· γίγνετο δ' αἰνὰ

θηρί', ὅσ' ἥπειρος πολλὰ τρέφει, ὄφρα φύγοι νιν.

(Κύπρια Fr. 9 B.)

Εν τέλει ο Ζεὺς την βιάζει υπό μορφή χήνας (Fr. 10 B.). Και γεννιέται το δεινό θαῦμα για τους θνητούς, ο ὀλεθρός τους που τον αγαπάνε, η Ησιόδεια Πανδώρα που ο Ζεὺς πάλι ἔδωσε στους ανθρώπους, γελώντας με την ἀνοιά τους, για να τους τιμωρήσει.

[Μιλάει ο Ζεὺς στον Προμηθέα σε σχέση με την κλοπή του πυρός και για την συνεπαγόμενη μοίρα των ανθρώπων:

τοῖς δ' ἐγὼ ἀντὶ πυρὸς δώσω κακόν, ὃ κεν ἅπαντες
τέρπωνται κατὰ θυμὸν ἐὼν κακόν ἀμφαγαπῶντες.

Ησίοδος, *Έργα και Ημέραι*, 37-8].

Όλα μέρος της χαλύβδινης αλληλουχίας για την καταστροφή του προτέρου γένους των ανδρών. Διός δ' ετελείετο βουλή, όντως.

Το μεγάλο κέντρο λατρείας της Νεμέσεως ήταν στον Ραμνούντα της Αττικής. (Μια ακόμη υπόδειξη για τον Σαλαμίνιο ποιητή των Κυπρίων). Το πρώτο της αφίδρυμα ήταν άγαλμα «έν Αφροδίτης σχήματι· διὸ καὶ κλάδον εἶχε μηλέας» (Σούδα, Φώτιος, s.v. Ραμνουσία). Το κλασσικό σπουδαίο άγαλμα της θεάς (του Αγοράκριτου λεγόμενο, ή και αυτού του Φειδία θεωρούμενο, με την υπογραφή του μαθητή του Αγοράκριτου κατά παραχώρηση ερώντος προς ερώμενον) έφερε στην αριστερά κλάδο μηλέας. [Cf. Γ. Δεσπίνης, *Συμβολή στη Μελέτη του Έργου του Αγοράκριτου*, 1971, σελ. 1-3 για τις πηγές, και προτεινόμενη αναπαράσταση Πιν. I – IV].

Στην βάση του αγάλματος ο καλλιτέχνης είχε δημιουργήσει ανάγλυφες παραστάσεις, που για να τις εξηγήσει ο Πausανίας προλογίζει την περιγραφή του με αναφορά ακριβώς στην γέννηση της Ελένης από την Νέμεση κατά τα Κύπρια. Η κοινή παραδοχή για τον πατέρα είναι ότι ήταν ο Ζευς και όχι ο Τυνδάρεως. Το ιδιότυπο έγκειται στην ταυτότητα της μητέρας, που εδώ ήταν η Νέμεσις και όχι η Λήδα, η οποία μόνον είχε απλά θρέψει από τον μαστό της το βρέφος (Πausανίας, I, 33, 7). Και συνεχίζει ο Περιηγητής: ταῦτα ἀκηκῶς Φειδίας πεποίηκεν Ἑλένην ὑπὸ Λήδας ἀγομένην παρὰ τὴν Νέμεσιν, πεποίηκε δὲ Τυνδάρεῶν τε καὶ τοὺς παῖδας καὶ ἄνδρα σὺν ἵππῳ παρεστηκότα, Ἴππέα ὄνομα· ἔστι δὲ Ἀγαμέμνων καὶ Μενέλαος καὶ Πύρρος ὁ Ἀχιλλέως, πρῶτος οὗτος Ἑρμιόνην τὴν Ἑλένης γυναῖκα λαβών. ἐξῆς δὲ ἐπὶ τῷ βάθρῳ καὶ Ἐποχος καλούμενος καὶ νεανίας ἐστὶν ἕτερος· ἐς τοῦτο ἄλλο μὲν ἤκουσα οὐδέν, ἀδελφοὺς δὲ εἶναι σφᾶς Οἰνόης, ἀφ' ἧς ἐστὶ τὸ ὄνομα τῷ δήμῳ (Πausανίας, I, 33, 8).

Στενή λοιπόν και σημαίνουσα η σχέση της Νέμεσης στον Ραμνούντα με τα Ελενικά των Κυπρίων. (Πράγμα που ξαναδείχνει στον Σαλαμίνιο και Αττικό Ηγησία ή Ηγησίνο για ποιητή).

Την σχέση καταγράφει και χρησιμοποιεί ο Καλλίμαχος:

Τευκρῶν ἡνίκα νῆες Ἀχαιίδες ἄσ τεα κήδιν

ἔπλεον ἄμφ' Ἑλένη Ραμνουσίδι θυμωθεῖσαι.

Καλλίμαχος, Ὕμνος εἰς Ἀρτεμιν, 231-2

Η ντόπια παράδοση έφερε τον Δία να συνευρίσκεται με την Νέμεση εκεί στον Ραμνούντα, εκεί να τίκτεται το Ωόν “ὅπερ εύρουσα η Λήδα έθέρμανε καὶ έξέβαλε τοὺς Διοσκούρους καὶ τήν Ἑλένην”, Σχόλια *ad loc.*

Η χαρακτηριστική Δωρική τάση στα Κύπρια αναγωγής σε θεία υπόσταση του προτιμώμενου ηρωικού παρελθόντος κατά την προτέρα γενεά, εκφράζεται και στην Απολλώνια πατρότητα των Λευκιππιδών Ιλάειρας και Φοίβης (Κύπρια Fr. 11 B.).

Το ιερό τους στην Σπάρτη βρισκόταν κοντά στον διπλό ναό της Αφροδίτης επί του λόφου που κείται προς βορρά του λόφου του Ξενία (Παυσανίας, III, 16, 1). Ο διπλούς ναός ήταν ένα μοναδικό διώροφο οικοδόμημα, λατρευομένης ενοπλίου Αφροδίτης στο ισόγειο και της Μορφούς (επίκληση της Αφροδίτης) στον όροφο. **Το λατρευτικό άγαλμα της Μορφούς την παρίστανε καθήμενη με καλύπτρα στην κεφαλή και πέδες στα πόδια.** Με αλύσεις από τα χέρια προσδεδεμένες στο έδαφος παρίσταται και η Ελένη των Λελεγικών Τριάδων (αν και ορθή αυτή καλυμμένη με ιδιαίτερο πύλο στη κεφαλή) στα σχετικά Σπαρτιατικά ανάγλυφα του Μουσείου της Σπάρτης, όπως θα αναλύσω παρακάτω. **Οι πέδες της Μορφούς περιτέθηκαν κατά την τοπική παράδοση από τον Τυνδάρεω, για την βεβαιότητα του γάμου εν όψει της αήθους πολυγαμίας των θυγατέρων του** (Παυσανίας III, 15, 10-11). Στο ιερό της Ιλάειρας και Φοίβης κρεμόταν από το ταβάνι με ταινίες το θείο Ωόν της Λήδας, όπως έλεγαν. Εκεί βρισκόταν και το οίκημα, καλούμενο Χιτών, όπου κατ' έτος ύφαιναν οι γυναίκες χιτώνα για τον Αμυκλαίο Απόλλωνα. Οι παρθένες που ιερώντο για τις Λευκιππίδες εκαλούντο και αυτές Λευκιππίδες. (Παυσανίας, III, 1-2). Αντί για Λευκιππίδες όμως έχουμε λατρευτικά κατ' ουσίαν Απολλωνίδες, όπως στα Κύπρια.

Εκεί στο ιερό δίπλα διετηρείτο και το λεγόμενο σπίτι των Διοσκούρων όταν ζούσαν επιφανείς επί γης ως ήρωες (Παυσανίας, III, 16, 2-3).

Όλα δείχνουν με διασταυρούμενους τρόπους την συνάφεια των Κυπρίων προς τις Σπαρτιατικές παραδόσεις (με επί μέρους επεξεργασίες που διατρανώνουν το νόημα σαφέστερα). Όπως και η δια μακρών εξιστόρηση της σχέσης και διαμάχης των Τυνδαριδών με τους Αφαρητίδας, και ο συμβολισμός θνητότητας και αθανασίας που μοιράζονται τα δυο αδέλφια. (Κύπρια Fr. 15; Σχόλια εις Πινδάρου Νεμεονίκαί, X, 114a [III, 179, 4 sqq. Drachmann]; Απολλόδωρος, Βιβλιοθήκη, III, 11, 2; παραβλητέα η ιστόρηση της υπόθεσης από τον Πίνδαρο, Νεμεονίκαί, X, 49-90).

Ο ρόλος της Αφροδίτης – Νέμεσης – Ελένης στην πραγμάτωση της βουλής του Διός αποτελεί κύριο άξονα νοηματοδοσίας των Κυπρίων (εξ ου και το όνομα των επών) – και συνδεδετικό ιστό των διαφορετικών εξελίξεων που εξιστορούνται.

Έτσι η αρπαγή από τους Τυνδαρίδες των εξαδέλφων τους Λευκιπιδών θεωρείται η δράση που συνεπιφέρει (και εξισορροπείται από) την όμοια αντίδραση της αρπαγής της αδελφής των Διοσκούρων από τον Πάρι (Κύπρια Fr. 11 B.).

Η Αττική σύνδεση της προδωρικής Σπάρτης διαδραματίζεται στην αρπαγή της Ελένης από τον Θησέα με τον φίλο του Πειρίθου. Η Ελένη ήταν μικρή κόρη τότε 12 (Απολλοδώρος, Επιτομή, I, 23) ή 10 ετών (Διόδωρος, IV, 63, 2). Ο Θησεύς την άφησε στις Αφίδνες πηγαίνοντας να βοηθήσει τον Πειρίθου να αρπάξει την Περσεφόνη (το θέμα του Ομηρικού Ύμνου στην Δήμητρα περί βιασμού στην συνένευση των δύο φύλων, και βιασμού παρθενίας μάλιστα από τον Θάνατο, διεκτραγωδείται πολλαχώς και πολυτρόπως), οι δε Διόσκουροι, εκστρατεύσαντες στην Αττική, πορθούν τις Αφίδνες, ξαναπαίρνουν πίσω την Ελένη και σκλαβώνουν την μητέρα του Θησέα Αίθρα. (Κύπρια Fr. 13 B.; Σχόλια Α εις Ιλιάδα Γ 242; Απολλόδωρος, Βιβλιοθήκη, III, 128; Επιτομή, I, 23; Διόδωρος, IV, 63).

Η «απαγωγή» της Ελένης από τον Πάρι είναι εκούσια. Στον Ησίοδο ο γάμος της προς τον Μενέλαο ήταν απόφαση του θνητού πατέρα της Τυνδάρεω, που διάλεξε την πλουσιώτερη προσφορά δώρων, όπως θα δούμε παρακάτω. Μάλλον έτσι χρωματιζόταν και στα Κύπρια. Όταν ο Πάρις έρχεται στην Λακεδαίμονα φιλοξενείται πρώτα από τους Διόσκουρους, όπου συνάπτονται φιλικές σχέσεις. Μετά πηγαίνει στο

ανάκτορο του Μενέλαου όπου επίσης φιλοξενείται πλουσιοπάροχα. Στο πρώτο επίσημο δείπνο δίνει ζηλευτά δώρα στην Ελένη. Ο Μενέλαος αποπλέει στην Κρήτη, η Αφροδίτη “συνάγει τὴν Ἑλένην τῷ Ἀλεξάνδρῳ, καὶ μετὰ τὴν μίξιν τὰ πλείστα κτήματα ἐνθήμενοι νυκτὸς ἀποπλέουσι” (κατά την συνοπτική περίληψη της υπόθεσης του έργου στο σχετικό μέρος, Πρόκλος, *Χρηστομάθεια*, b, A. Severyns, *Recherches sur la Chrestomathie de Proclo*, III, 1, *Procli Fragmenta* p. V 95- 102; Κύπρια, *Argumentum*, p. 39. 12-18, Bernabé). Πιθανώς στα Κύπρια ανήκει και η πληροφορία που ο Αριστοτέλης παρέχει (αν και την χρησιμοποιεί σοφιστικά και ρητορικά) ότι ο Τυνδάρεως άφησε στην Ελένη το δικαίωμα της επιλογής να ακολουθήσει τον Πάρι (Αριστοτέλης, *Ρητορική*, 1401b35-6). **Οι στενοί κατ’ άνθρωπον συγγενείς της, και ιδίως οι αδελφοί της Διόσκουροι, είδαν ευνοϊκά, ή δεν προσέλαβαν αρνητικά, την «απαγωγή».**

Η εικόνα εναρμονίζεται προς το τραγούδι.

Σε ένα αμφορέα (Μόναχο 1383) με έξοχη αγγειογραφία (μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ.) που αποδίδεται στον Ζωγράφο του Άμασι, παρουσιάζεται μια κατοπτρικά συμμετρική σύνθεση:

στην αξονική μέση μια γυναίκα με βαρύτιμη φορεσιά εστραμμένη προς τα αριστερά σηκώνει ελαφρά με το δεξί της χέρι μακρά καλύπτρα από το κεφάλι ανοίγοντας το επίβλημα εις φανέρωση οικείωσης και αποκαλύπτοντας το πρόσωπό της που κοιτάζει ένα προπορευόμενο νεαρό άνδρα, ο οποίος γυρίζει για να την δει ενώ κινείται προς τα αριστερά, σαν για να δηλώσει ότι συγκινούνται. Ο άνδρας είναι ντυμένος με ένα πολύ κοντό χιτώνα με λιτή αλλά βαρύτιμη διακόσμηση, ίσα για να καλύπτει το αιδούο, αφήνοντας γυμνά εξαιρετικά όμορφα μυώδη πόδια, μηρούς και κνήμες, ενώ επίσης διαγράφονται επιτηδευμένα με έμφαση στην γυμναστική τελειότητά τους οι βραχίονες. Φορεί περικεφαλαία με λοφίο που υπερβαίνει το άνω όριο της εικόνας και εισέρχεται στην περίτεχνη διακοσμητική ζώνη πάνω προς τον λαιμό του αγγείου. Κρατάει με το αριστερό χέρι την θήκη του ξίφους, ενώ με το δεξί κραδαίνει ορθό γυμνό το ξίφος έτοιμο για υπεράσπιση έναντι οποιασδήποτε απειλής και προσβολής. Πίσω από την γυναίκα ακολουθεί στην ίδια κατεύθυνση ένας άλλος άνδρας με τον ίδιο τύπο περιβολής, ένα κοντό χιτώνα πολυτελώς διακοσμημένο, με μια ιδέα μανικιών να καλύπτουν λίγο το πάνω μέρος του βραχίονα (ενώ του πρώτου μόνο που καλύπτει τον ώμο), στο αριστερό

χέρι έχει το ξίφος μέσα στην θήκη του, ενώ με το δεξί κρατεί ορθό ένα δόρυ, περικεφαλαία όμοια με του άλλου και πόδια γυμνά. Τα μαλλιά και των δυο είναι κομμένα έτσι ώστε να καλύπτουν πίσω τον σβέρκο.

Στα δυο άκρα της εικονογραφίας βρίσκονται σε κατοπτρική συμμετρία δυο γυμνοί αγένειοι νεαροί, Κούροι με πλούσια μακριά μαλλιά να σχηματίζουν τον γνωστό καταρράκτη στην πλάτη. Κρατούν ορθό από ένα δόρυ, ενώ από το δεξί χέρι του αριστερού κρέμεται γυμναστικός αρύβαλλος.

[I. B. Ghali-Kahil, *Les Enlèvements et le Retour d' Hélène dans les Textes et les Documents Figurés*, Pl. I].

Η ερμηνεία είναι προφανής. Ο άνδρας που οδηγεί μπροστά είναι ο Πάρις. Η γυναίκα που ακολουθεί εκούσια κάνοντας την χαρακτηριστική χειρονομία των αποκαλυπτηρίων είναι η Ελένη. Ο άνδρας που ακολουθεί ο Αινείας, με τον οποίο κατά τα Κύπρια ξεκίνησε την επιχείρηση της αρπαγής ο Πάρις (Πρόκλος, *Χρηστομάθεια*, b, p. 39. 29-31 PEG Bernabé). Οι δυο γυμνοί νεανίσκοι είναι οι Διόσκουροι, παριστανόμενοι όπως σε Διοσκουρικά ανάγλυφα της Σπάρτης, ο αριστερός μάλιστα με αρύβαλλο (Αρχ. Μουσ. Σπάρτης No. 538).

[Δείτε τις σχετικές αναλύσεις μου για το ανάγλυφο και τον αμφορέα στο: (α) Απόστολος Πιερρής, *ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ II, Μια Ομάδα Αρχαϊκών Λακωνικών Αναγλύφων - Οι Διόσκουροι της Δωρικής Σπάρτης: μια Μεταμόρφωση*, και (β) Απόστολος Πιερρής, *ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ IV, Ο Αθλητικός Αρύβαλλος του Πολυδεύκη, η Διακοσμητική Παράδοση στον Βαθυκλή, το Δεύτερο Πρώιμο Ανάγλυφο των Χθόνιων Βασιλέων, και ο Συμβολισμός του Ροδιού, 1. – Και τα δύο στον ιστότοπο του Ινστιτούτου, τμήμα Research Projects, κατηγορία «Στο Μουσείο της Σπάρτης»].*

Σε μια σειρά παρόμοιων αγγειογραφικών παραστάσεων εικονίζεται η περιγραφή του έπους των Κυπρίων.

[Ghali-Kahil Pl. III,1; II; LXXX,3 – από τον 6^ο αιώνα π.Χ. Και από το πρώτο μισό του 5^{ου} : Pl. III,2; IV; III,3; cf. *ibid.* pp. 54-5].

Στον σκύφο του Μουσείου Καλών Τεχνών της Βοστώνης Νο. 13186 (Ghali-Kahil Pl. IV) του ζωγράφου του αυστηρού ρυθμού Μάκρωνος (κεραμουργός Ιέρων), έχουμε σε αντίστιξη επί του ιδίου θέματος την διαφορά ύφους του πρώιμου κλασσικού και του υψηλού αρχαϊκού, σε έξοχα μάλιστα παραδείγματα του Μάκρωνος και του Ζωγράφου του Αμάσιος.

Η κίνηση εξελίσσεται και εδώ από δεξιά προς αριστερά αντί του κανονικού της επιπεδογραφίας από δεξιά προς αριστερά, για να τονισθεί η εκτροπή των συμβαινόντων. Επιγραφές παρά τα πρόσωπα τεκμηριώνουν αναμφισβήτητα την ερμηνεία. **Η αυστηρή κατοπτρική συμμετρία ακόμη και μέσα στην κίνηση της αρχαϊκής απεικόνισης έχει τώρα αντικατασταθεί από μια σύνθετο δυναμική συμμετρία.** Ο κεντρικός άξονας της παράστασης βρίσκεται στο εμπρόσθιο μέρος της φιγούρας της Ελένης. Σε μια στάση αρχομένης διστακτικής κίνησης σκύβει το κεφάλι για να κοιτάξει τον Πάρι, έναν λυγερόκορμο πανέμορφο νεαρό με δεμένα σε κρώβυλο πίσω τα μακριά μαλλιά κατά την νεανική συνήθεια της εποχής της εικονογραφίας. Φοράει περίτεχνο, μοδάτο, πολύπτυχο κοντό χιτώνα και μέγα ιμάτιο ριγμένο επιδεικτικά πάνω στους ώμους του με πλατειά πτυχολογία, έτσι ώστε με τον όγκο του το ένδυμα να αποτελεί αντιστικτικό πλαίσιο για την ραδινή κομψότητα του σώματος του Πάρι και την φρέσκια χάρη του προσώπου του. Η ανδρεία του σημαίνεται με την τεράστια περικεφαλαία που έχει σηκωμένη στο κεφάλι του, **η οποία διακόπτεται τώρα ορθολογικά από την αυστηρή φάσα με τον μαίανδρο που διακοσμητικά κλείνει τον χώρο της εικονογραφίας πάνω, αντί να επικαλύπτει την φαρδιά και πλούσια, αν και φορμαλιστικά τέλεια, αντίστοιχη ορίζουσα ζώνη της αρχαϊκής παράστασης.** Κινείται σθεναρά προς τα αριστερά, με μεγάλο δρασκελισμό και υψωμένη την πατούσα του αριστερού ποδιού και γυρίζει να δει την ακολουθούσα Ελένη την οποία έχει αρπάξει από τον δεξιό πήχυ, ενώ με το δεξί του κρατάει δόρυ έντονα κεκλιμένο προς τονισμό της ροπής προς τα αριστερά.

Μπροστά του ένας άλλος νεαρός σε ζωηρή κίνηση γυρίζει να κοιτάξει αν ακολουθούν πίσω του, όμοια ενδεδυμένος και ίδια κόμμωση, αλλά με ταξιδιωτικό πέτασο κρεμασμένο στον σβέρκο του αντί κράνους, όμως με δυο δόρατα στο δεξί και ασπίδα στο αριστερό, στην οποία επίσημα εικονίζεται λέων σε στάση εκτίναξης. Οι δυο νεαροί φοράνε επίσης κατάτεχνα υποδήματα ενώ τρεις γυναικείες μορφές στα αριστερά έχουν γυμνά πόδια. Οι νεαροί ήλθαν για να φύγουν, οι γυναίκες είναι εντόπιες και οικουρές.

Η διπλή έντονη αρσενική κινητικότητα στο αριστερό της εικόνας ζυγοσταθμίζεται και ισορροπείται δυναμικά από την τριπλή ογκηρή θηλυκή στατικότητα στο δεξιό.

Οι τρεις γυναίκες είναι ομοιότροπα ενδεδυμένες με μακρό ιμάτιο πολύπτυχο και αυτό αλλά απλούστερο και αδρότερο από το κατάτεχνο του Πάρι. Της Ελένης το μισοσκέπαστο από καλύπτρα κεφάλι στεφανώνει ένας μικρός, ιπτάμενος μεταξύ αυτής και του Πάρι, γυμνός φτερωτός Έρως. Η ακολουθούσα γυναικεία μορφή έχει μαζεμένα τα μαλλιά φορώντας στο κεφάλι σκούφο υφασμάτινο από τον οποίο κρέμονται πίσω πτυχώσεις. Το δεξί της χέρι είναι εκτεταμένο προς και πάνω από το κεφάλι της Ελένης με ανοικτή παλάμη σε μια επιβλητική χειρονομία προστασίας και κατοχής. Τρίτη έπεται μια παρόμοια μορφή, έχει τα μαλλιά τώρα δεμένα με μια ταινία που κάνει ωραίο κόμπο πίσω, ενώ το δεξιό της χέρι υψώνεται από τον αγκώνα με ανοικτή παλάμη κρατώντας επιδεικτικά άνθος σε χειρονομία συμβολισμού, έκφρασης και ταυτόχρονα μαγικής πρόκλησης των δρωμένων.

Κάτω από την αριστερή λαβή του πάγκαλου σκύφου προβάλλεται το δεξί πόδι του δρομαίου άκρου νεαρού. Κάτω από την δεξιά λαβή ένα νεαρό αγόρι παρατηρεί την σκηνή που εξελίσσεται και κάνει με το υψωμένο δεξί του μια χειρονομία έκπληξης για την σημασία των διαδραματιζομένων. –

Επιγραφές εξηγούν (από αριστερά προς δεξιά): ΑΙΝΕΑ, ΑΛΕΧΣΑΝΔΡΟΣ, ΗΕΛΕΝΕ, ΑΦΡΟΔΙΤΕ, ΠΕΙΘΟ (Αϊνείας, Ἀλέξανδρος, Ἑλένη, Ἀφροδίτη, Πειθώ). Λείπει επιγραφή για το αγόρι στην δεξιά λαβή: είναι ο γιος της Ελένης από τον Μενέλαο κατά τα Κύπρια Πλεισθένης (Κύπρια Fr. 12 B.; Σχόλια εις Ευριπίδου Ανδρομάχη 898, II 305,23 sqq. Schwartz). Η Ιλιάδα ξέρει μια μόνο κόρη της Ελένης από τον Μενέλαο (Γ 175), την Ερμιόνη κατά τα Σχόλια. (Έτσι και στον Ευριπίδη,

Ανδρομάχη, 898 – contra, Σοφοκλής, *Ηλέκτρα*, 539). Η Ομηρική *Ιλιάδα* όμως υποχωρεί συχνά για τους αρχαίους στο βάρος της παράδοσης των Κυπρίων και των «νεωτέρων», προ πάντων όταν το θέμα αφορά στις παραδόσεις της Πελοποννήσου και της Ηπειρωτικής Ελλάδας.

Στον σκύφο αν δεν είναι ο Πλεισθένης το ανώνυμο αγόρι, θα μπορούσε να είναι ο Νικόστρατος, γιος της Ελένης κατά τον Λακεδαιμόνιο πρώιμο επικό ποιητή Κιναιθωνα (Σχόλια Α εις *Ιλιάδα* 175 = Fr. 3 PEG p.116 Bern.) και τον Ησίοδο (Fr. 175 Merkelbach – West). Αλλά κατά μια παράδοση (που φέρονται να υιοθετούσαν οι Λακεδαιμόνιοι κατά τα ζητήματα διαδοχής μετά τον Μενέλαο, για ότι αυτή η πληροφορία μπορεί να σημαίνει) ο Νικόστρατος ήταν γόνος δούλης από τον Μενέλαο όπως και ο Μεγαπένθης (Οδύσσεια, δ 11; Πausanias II, 18, 6). Το αν αυτά απηχούν επιβιώσασες μνήμες στην ιστορική Ελλάδα από την προϋπάρξασα Μυκηναϊκή εποχή, ή αποτελούν συναγωγές βασιζόμενες σε μαρτυρίες ότι τον Μενέλαο δεν διαδέχθηκαν οι φερόμενοι γιοί του αλλά ο Ορέστης που από την Τυνδαρίδα Κλυταιμνήστρα είχε γνήσιο αίμα Λακωνικό, είναι δύσκολο να διακριβωθεί. Είναι από το ένα μέρος πιθανό, στην ρέουσα και καταρρέουσα κατάσταση του τέλους της Μυκηναϊκής εποχής και Αχαϊκής ηγεμονίας ο Ορέστης να επιβλήθηκε με βία παραμερίζοντας τους άμεσους κληρονόμους του Μενέλαου ως νόθους (ένα δράμα που εξελίχθηκε ενίοτε και με τις διαδοχές των Σπαρτιατών βασιλέων). **Και προς αυτήν την κατεύθυνση δείχνει η πληροφόρηση ότι οι Σπαρτιάτες τιμούσαν δυο άρρενα παιδιά της Ελένης, τον Νικόστρατο και τον Αιθιόλα.**

[Σχόλια Α εις *Ιλιάδα*, Γ 175; πιθανόν το γεγονός αυτό να κατεγράφετο από τον τραγικό ποιητή Σωσιφάνη – τον πρώτο, την εποχή Φιλίππου /Αλεξάνδρου - : *Μενελάου και Ελένης αναγράφονται παίδες Σωσιφάνει* [Duebner: Σωσιφάνης cod.] *Νικόστρατος και Αίθιόλας* [Valckenaer: Ίόλαος Wendel: Ίολμος codd], *οί δὲ Θρόνιον, καὶ θυγατέρες Μελίτη και Ἑρμιόνη*. Σχόλια εις Θεόκριτον, XVIII 51, p. 333. 1- 3 Wendel = TrGrFr vol. I, p. 262, Snell, Σωσιφάνης Συρακόσιος, Fr. 5).

Από το άλλο μέρος, υπήρχε αντιπαλότητα μεταξύ των αυτόχθονων γενών (Τυνδαρίδες) και των ισχυρών επήλυδων (Πελοπίδες), και αυτό αντικατοπτρίζεται στις ανάλογες ρήξεις μεταξύ Αγαμέμνονα και Κλυταιμνήστρας, όπως και μεταξύ Μενέλαου και Ελένης. Αυτή είναι η πολιτική διάσταση των ερωτικών παθών. Για την Σπάρτη έμειναν οι

αμφιλεγόμενοι από τους Ίωνες Ομηρίδες άνακτες γνήσια παιδιά της Ελένης].

Στην άλλη πλευρά του σκύφου της Βοστώνης παρίσταται η αναμέτρηση Μενελάου και Ελένης μετά την πτώση της Τροίας. Στο πνεύμα και το ύφος της εποχής του αυστηρού ρυθμού επαναλαμβάνεται ο πολυδύναμος συμβολισμός της περιφήμης πυραμιδοειδούς διπλής στήλης του Μουσείου της Σπάρτης (No. 1 Tod – Wace). Περί ης πολύς ο λόγος εν συνεχεία.

(ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ)

II

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΤΡΩΝ

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

Συγκριτικές Διαχρονικές Μεταφιλοσοφικές Έρευνες στην Ανθρώπινη Μοίρα

Μέρος I

Γενική Μορφολογία της Ύπαρξης

Έχοντας θέσει τις βάσεις κάθε φιλοσοφίας και θρησκείας στα στοιχεία εκείνα όπου δεν έχει ακόμη γίνει η διάκριση μεταξύ ύπαρξης και απολυτότητας, θα αρχίσουμε να ανασυνθέτουμε την εξελικτική πορεία δημιουργίας συγκεκριμένων μορφών κοσμικής εμπειρίας και θρησκευτικότητας. Θα δούμε πως ο άνθρωπος επιχειρεί να αυξήσει το δυναμικό της ύπαρξής του από το ιερό στο άγιο, πως λαχταρά να ταυτιστεί με το μέγιστο και ύψιστο.

Θα αρχίσουμε αυτή την Πέμπτη να διερευνούμε την «λογική» της Μίμησης. Θα δούμε τον κίνδυνο του Υποκειμένου και πως μπορεί να τον αποφύγει. Θα συνεχίσουμε να αναζητούμε συστηματικά και επίπονα το μυστικό της συνείδησης και της αυτοσυνειδησίας, την οδό του μαρτυρίου και ταυτόχρονα την ίδια οδό της λύτρωσης, τον Σταυρό και τον Θρίαμβο.

νῦν κρίσις ἐστὶν τοῦ κόσμου τούτου· νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω· καὶ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν.

Ευαγγέλιον κατὰ Ιωάννην, 12, 31-32

Η θεματική της ομιλίας μου συμπυκνώνεται στον τίτλο:

Μίμηση Ι

Μαγεία, Λατρεία, Τέχνη και ο Νόμος της Ομοιότητας

Η ομιλία θα γίνει την Πέμπτη 5 Δεκεμβρίου, 8.30 το βράδυ, στην Αίθουσα Διαλέξεων του Μεγάλου Λόγου και Τέχνης (2^{ος} όροφος, Πλατεία Γεωργίου Α').

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

Μετά την ομιλία θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση.

III

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

ΑΠΟΛΛΩΝ ΕΠΙΦΑΝΗΣ

Σπάρτη Οδηγός, «Ελλάδος Ακρόπολη»

*Κριτική Πολιτιστική και Πολιτική Ιστορία
του Ελληνισμού στους Αρχαϊκούς Χρόνους
(7^{ος} – 6^{ος} αιώνας π.Χ.)*

Θα ξαναγυρίσουμε στο πολυσχιδές, σαν το γεωγραφικό, εθνοφυλετικό πεδίο της Ελλάδος. Θα ανακεφαλαιώσουμε τις προεξάρχουσες διαρθρωτικές γραμμές του. Θα ξαναχαράξουμε την σύλληψη, την γέννα και την ακμή του Ελληνισμού. Το θέμα μας είναι να καταλάβουμε την πορεία και μεταμόρφωση από τους ανιπτόποδες χαμαιεύνες Σελλούς (Έλλους) της Δωδώνης στους Σπαρτιάτες Κούρους του «Τέλους» της ύπαρξης. Κατανοώντας, και βιώνοντας, αυτό, έχουμε την Δωρική ουσία του κλασσικού Ελληνισμού – και έχουμε ξαναύρει τον εαυτό μας. Ιδού το Μέγα προκείμενο Ζήτημα.

Αυτήν την Παρασκευή θα εισχωρήσουμε στην Σπαρτιατική κοινωνικότητα. Στην ιδιοτυπία της Λακεδαιμόνιας συλλογικότητας. Θα αναγκαστούμε να ψάξουμε σοβαρά για το τί κρατάει μαζί άνθρωπο με άνθρωπο. Θα δούμε ένα εξαιρετικά πολυμερισμένο ανθρώπινο τοπίο με τους Σπαρτιάτες, διαπλεκόμενο φυλετικά και γεωγραφικά. Και θα μελετήσουμε την ιστορία της εξέλιξης αυτού του τοπίου σε οργανισμό μοναδικής, αυτόματης συνεκτικότητας. Στην Σπάρτη λύθηκε το αίνιγμα: δεν υπάρχει αντίθεση μεταξύ ατομικότητας και συλλογικότητας – και όπου υπάρχει οφείλεται σε λάθη τεχνητότητας που η φύση της κοσμικής τάξης, ο «Κόσμος» αποκρούει.

Στην Σπάρτη άνθισε αυτό που συνελήφθη στην Δωδώνη και γεννήθηκε στην Δωρίδα. Θα δούμε και τα ετυμολογικά. Μεταξύ των θεμελιωδών μορφών Ελληνισμού που διέπλασε το Δωρικό βίωμα στην Σπάρτη για να φανερωθεί αποκαλυπτόμενο και έτσι να γνωρίσει τον εαυτό του (επαναλαμβάνοντας την «πορεία» του Απόλυτου Είναι προς τον «Κόσμο» του Φαίνεσθαι), είναι και η σύσταση της καθαρά Ελληνικής πόλης.

Όλα δε περιστρέφονται γύρω από την ιδέα του Δωρικού «Κόσμου», από το Φως του Κάλλους, από το Σωτήριο του «Τέλους».

Ιδού λοιπόν ο θεματικός άξονας της ομιλίας μου σε ένα τίτλο:

*Οι Τρεις Δωρικές Φυλές, οι Ηρακλείδες και οι Αχαιοί.
Η Μεγάλη Κάθοδος και η Σπαρτιατική Ιδιαιτερότητα.
Η Σπάρτη τον 9^ο π.Χ. Αιώνα, ο Λυκούργος
και η Σύσταση της Ελληνικής Πόλης.
Ο Δωρικός «Κόσμος»*

Η ομιλία θα γίνει την Παρασκευή 6 Δεκεμβρίου, 8.30 το βράδυ στην Αίθουσα Συνεδριάσεων του Παλαιού Δημαρχείου. Το Δημαρχείο αλληλοκοιτάζεται με το Αρχαιολογικό Μουσείο, έστω νοερά τώρα. Εξ αρχής η ρύθμιση του κεντρικού πάρκου αλλά και το συνολικό πλάνο της κατοίκησης είχε συλληφθεί έτσι ώστε να καλλιεργεί τη σχέση της αρχαίας προς την νέα Σπάρτη. Ο εναρμονισμός λοιπόν λόγου που θα διεξοδεύσουμε, χώρου και αρχικής ιδέας είναι δυναμικός.

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

Μετά την ομιλία θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση.

IV

Ειδική Εκδήλωση για τους Διόσκουρους

Κυριακή 8 Δεκεμβρίου

Το στάσιμο του χρόνου στην δράση της τραγωδίας επαναλαμβάνεται σε κάθε εορταστική αργία. Το θείο θέλει να το λατρεύεις σε α-εργία. Η αιωνιότητα δεν αρέσκεται στην μέριμνα του χρόνου, δεν συνταιριάζει με τις ανάγκες της βιωτής, δεν βλέπει με καλό μάτι να το τιμάς δουλεύοντας στους πυλώνες της μοίρας του χρόνου. Ου δύνασαι δυσίν Κυρίοιν δουλεύειν. Αλίμονο βέβαια αν πάρεις την εορταστική αργία ως διασκέδαση. Χάθηκες χειρότερα από το να εργασθείς τότε. Γιατί η εορτή, η διακοπή της εργώδους και ανήσυχης μέριμνας, το Στάσιμο της δράσης και κίνησης, είναι η στιγμή της αιωνιότητας, είναι το μάζεμα του εαυτού σου στο ολοσχερές σημείο της ολότητας (στιγμή της αιωνιότητας, σημείο της ολότητας), και όχι το σκόρπισμά του στην ασημαντότητα. Η εργασία τουλάχιστον εστιάζει – σε πυλώνα που ο θεός δεν καλοδέχεται γιατί είναι έργο ανάγκης. Αλλά η μωρή δια-σκέδαση στην ώρα του Στάσιμου όταν αναδύεται η ιερότητα της ύπαρξης και προσδοκάται η αγιότητά της, αθτή συνιστά έγκλημα καθοσιώσεως, *crimen majestatis*.

Στην σχόλη λοιπόν αυτής της Κυριακής μας θα ερευνήσουμε αμέριμνα, στοχαζόμενοι ανυπόταχτοι σε κάθε ανάγκη αλλά με έρωτα του κάλλους σαν αληθινοί Σπαρτιάτες, ένα ζωτικής σημασίας θέμα Σπαρτιατικής ταυτότητας, τους Διόσκουρους. Πράγμα που δένει και με την εξέταση της Ελένης που κάναμε και συνεχίζουμε. Μιλήσαμε για την Λελεγική Τριάδα

και την είδαμε στο Μουσείο. Όπως μελετήσαμε και τα Διοσκουρικά ανάγλυφα.

Ο θεματικός τίτλος της ομιλίας μου θα είναι:

*Απόλλων και Διόσκουροι
Δωρικές Μεταμορφώσεις*

Η ομιλία θα γίνει την Κυριακή 8 Δεκεμβρίου, 8.30 το βράδυ στην Αίθουσα Συνεδριάσεων του Παλαιού Δημαρχείου.

Για τον συμβολισμό του χώρου σε σχέση με τις έρευνές μας έχω γράψει.

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

Μετά την ομιλία θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση.

V

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΤΡΩΝ

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

*Συγκριτικές Διαχρονικές
Μεταφιλοσοφικές Έρευνες
στην Ανθρώπινη Μοίρα*

*Μέρος I**Γενική Μορφολογία της Ύπαρξης*

Η Μίμηση σώζει το τεταραγμένο όν γιατί το σταθεροποιεί αγκυρώνοντάς το στο οντως ον.

Η συστηματική απόκλιση από την κανονικότητα που είναι εμφυτευμένη στην ανθρώπινη φύση (μηχανικά, βιολογικά, ψυχολογικά, συμπεριφορικά, πνευματικά) δημιουργεί τον κίνδυνο της πτώσης ανά πάσα στιγμή. Ο άνθρωπος σχοινοβατεί στην ύπαρξη.

Αλλά το ίδιο ατάσθαλο του Πρωθήβη είναι και η υπόσχεση της πραγματωμένης τελειότητας του ανθρώπου.

Μακριά εξ ίσου από τεχνητές μηχανιστικές συνήθειες και «θετικούς» νόμους που περνάνε για κανόνες «κόσμου», και από την επιτήδευση της α-νόητης διαφορετικότητας εξ ίσου, αναζητούμε τον δυναμικό σταθεροποιητή που θα τρέψει την αστάθεια σε πηγή εστιασμένης ενέργειας που καμμιά δαιμονική επίμονη σταθερότητα του τεχνητού status quo δεν θα μπορούσε να δώσει, και με βαρύτατο τίμημα στην ποιότητα του αποτελέσματος.

Στην δεύτερη αναζήτησή μας για την ουσία της μίμησης ως μεταφυσικής αρχής θα μιλήσω με θεματική εστία:

Μίμηση II

Σκέψη και Μαγεία

Από το Totem στο Σύμβολο

Η ομιλία θα γίνει την Πέμπτη 12 Δεκεμβρίου, 8.30 το βράδυ, στην Αίθουσα Διαλέξεων του Μεγάλου Λόγου και Τέχνης (2^{ος} όροφος, Πλατεία Γεωργίου Α').

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

Μετά την ομιλία θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση.